

Євгенія Тернієвська

викладач

ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

Полтава, Україна

ORCID 0000-0003-0629-4516

yevgenia.ter@gmail.com

ПРОЦЕС КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ ЯК АСПЕКТ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ

Стаття присвячена аналізу особливостей когнітивного процесу концептуалізації. Визначено, що концептуалізацію розглядають як процес і результат розумової побудови предметів та явищ. Суть її полягає у структуруванні знань та усвідомленні конкретної інформації, підґрунтям чого є виділення смислових компонентів у людській свідомості. Концептуалізація предметів та явищ оточуючого світу сприяє утворенню у людській свідомості структур знань і досвіду, тобто концептів. Концептуалізація ґрунтується на когнітивному процесі категоризації, оскільки до формування концептів залучені попередньо осмислені дані. Однак концептуалізація зосереджена на виділенні змістових одиниць людського досвіду та структурних типів знань, тобто концептів, а категоризація пов'язана із об'єднанням схожих одиниць у категорії, тобто більші розряди. Концепти, утворені внаслідок концептуалізації, тяжіють до організації, складають окрему систему взаємозв'язків і підпорядкування та цим самим утворюють концептосферу національної культури. Вона є спільною для усіх представників культури та об'єднує націю на психічному рівні. Унікальним засобом передачі концепту є значення. Відмінність між значенням і концептом полягає у тому, що значення як елемент семантичного простору прикріплене до мовного знака, а концепт як складник концептосфери не пов'язаний із конкретним знаком. Специфіка вербалізації концептів полягає у тому, що один і той самий концепт можна виразити альтернативними засобами. Водночас одним і тим самим словом можуть виражатися різні концепти. Сенси з'являються тільки у конкретних ситуаціях, на відміну від значення, що не пов'язується із контекстом. Значення побудоване з деякої сукупності сем, а смисл складають мінімальні смислові одиниці, які підходять інтенціонально. У статті обґрунтовується думка про те, що вивчення процесу концептуалізації понять посилює усвідомлення ролі окремого концепту у картині світу. Підсумком концептуалізації виступає не просто сукупність сформованих концептів, а концептосфера як система, що об'єднує і самі концепти, і зв'язки між ними.

Ключові слова: концепт; концептуалізація; категоризація; концептосфера; значення; смисл.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Вивчення специфіки концептів та значення концептуалізації у пізнавальній діяльності людини є одним із головних викликів сучасної когнітивної лінгвістики та лінгвокультурології. Поряд із категоризацією процес концептуалізації є компонентом когнітивної науки, у центрі якого знаходиться людське пізнання, мислення, досвід. У контексті концептуалізації мова починає аналізуватися не як виключно знакова система, а як специфічна когнітивна здатність людини до особливої діяльності – мовлення.

В останні роки спостерігається стрімке збільшення кількості досліджень різних сторін пізнавальної діяльності людини, що й піднімає це питання у сфері лінгвістики. Сьогодні все більш актуальним стає вивчення таких ментальних категорій, які не можна спостерігати безпосередньо, наприклад, знання, сподівання, припущення, наміри, уявлення, думки, переконання, висновки тощо. Сюди ж можна віднести і феномен концепту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найбільш вагомими дослідженнями концепту та концептосфери останніх років можна вважати наукові розвідки Борисової,

Вердієвої, Мамич, Ніжегородцевої-Кириченко, Мех, Попової, Селіванової, Соколовської, Стерніна, Строченко та інших. Зокрема, проблемі концептуалізації світу та її відображення у мові присвячені роботи таких дослідників, як Алефіренко, Голубовська, Лихачов, Приходько, Попова, Стернін, Телія, Фрумкіна, Крофт, Рош, Сміт, В. Сухаровський, Тейлор, Шварц та інші.

Однак незважаючи на численні дослідження, питання концептуалізації світу людиною та специфіки цього когнітивного процесу не можна вважати повністю вивченим, адже чіткого визначення поняття «концепт» досі не знайдено, так само, як і єдиного підходу до розуміння шляхів його утворення. У зв'язку з цим **метою статті** є проаналізувати особливості процесу концептуалізації як аспекту пізнавальної діяльності людини.

2. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для досягнення мети застосовано такі основні методи: аналіз, синтез, узагальнення – для висвітлення останніх досліджень і публікацій, опису теоретичних засад дослідження та формування висновків. Також було використано описовий метод за допомогою якого описано результати дослідження.

3. РЕЗУЛЬТАТИ Й ОБГОВОРЕННЯ

3.1. Поняття концепту

Проаналізувавши теоретичні джерела, можна помітити, що концепт вважають складним багатоаспектним феноменом, який має зв'язок із когнітивними процесами та культурою, при цьому способи представлення концептів у мові є різними (Evans, 2007). Будучи однією з головних категорій концептуальної семантики, концепт є ідеальним феноменом, що у свідомості індивіда існує у вигляді глобальної, деяким чином структурованої різнооб'єктної розумової одиниці. Концепт є багатовимірною ідеалізованою сутністю, яка втілює культурно зумовлені уявлення конкретного народу про світ та може бути об'єктом мовними засобами (Теркулов, 2010).

З точки зору психолінгвістики концепт розуміють як уявний продукт, схожий на усталений і типовий образ, який може використовуватися замість цього образу. Зокрема, Залевська розглядає концепт як «базове перцептивно-когнітивно-афективне утворення динамічного характеру, що спонтанно функціонує у пізнавальній та комунікативній діяльності людини і підпорядковується принципам психічного життя індивіда, внаслідок чого відрізняється від понять та значень за окремими параметрами» (Залевская, 2003, с. 34). Дослідниця вважає концепти єдиною ментальною мережею, акцентуючи увагу на тому, що кожен концепт виступає корелятом когнітивних, афективних та сенсорних психічних процесів у сприйнятті індивіда (Залевская, 2003).

3.2. Специфіка процесу концептуалізації

Формування концептів виступає наслідком розумової побудови предметів та явищ. Такий пізнавальний процес називають концептуалізацією. Переважно дослідники розглядають **концептуалізацію як** один із головних процесів когнітивної діяльності людини, суть якого – у структуруванні знань та усвідомленні конкретної інформації, підґрунтям чого є виділення смислових компонентів у людській свідомості (Болдырев, 2000; Маслова, 2008; Полюжин, 1999).

Крім того, концептуалізацію супроводжує виникнення концептів, концептуальних структур і концептуальної системи у людській психіці (Кубрякова, 1996, с. 94). Концептуалізація як процес опосередкована свідомістю особистості мовця та визначається індивідуальними, соціальними та національно-культурними чинниками (Добровольская, 2005, с. 5).

Когнітивна активність людини полягає в накопиченні нової інформації та її модифікації (Schwarz, 1996). Як стверджує О. Кубрякова, концептуалізація передбачає усвідомлення інформації про навколишній світ, мисленню побудову предметів та феноменів

оточуючої дійсності, що має наслідком формування своєрідних ідей про світ як зафіксованих у свідомості смислів-концептів, концептуальних структур і концептуальної системи в цілому (Кубрякова, 1996). Водночас концептуалізацію вважають і «буттям людської свідомості» (Архипов, 2001, с. 13), «деяким наскрізним для різних форм пізнання процесом побудови знань із певних мінімальних концептуальних одиниць» (Кубрякова, 1996, с. 93) тощо.

3.3. Концептуалізація та категоризація

Концептуалізація ґрунтується на такому пізнавальному процесі, як *категоризація*, оскільки до формування концептів залучені попередньо осмислені дані (Болдырев, 2000; Nelson, 1983). Концептуалізація зосереджена на виділенні змістових одиниць людського досвіду та структурних типів знань, тобто концептів, а от категоризація пов'язана із об'єднанням схожих одиниць у категорії, тобто більші розряди (Болдырев, 2000; Кубрякова, 2004). Категоризація є способом здобуття значного об'єму інформації. Цим самим вона організовує орієнтацію людини у часі і просторі та успішне розкодування інформації про навколишній світ, оскільки ставить на перше місце перцептивний досвід. При цьому усвідомлення ментальних образів потребує виділення смислів, які вербалізують реальність (Nelson, 1983).

У пізнавальній сфері особистості категоризація співвідноситься практично з усіма когнітивними здібностями, а також із мисленнєвими операціями ототожнення, порівняння, встановлення подібності тощо. Фактично мова йде про формування та виокремлення самих категорій, поділ зовнішнього і внутрішнього світу людини згідно зі змістовними характеристиками її існування та діяльності, узгоджену демонстрацію різних феноменів через об'єднання їх у меншу кількість розрядів, а також про результати класифікаційної діяльності (Croft, 2004).

Як зазначає Фрумкіна, категоризація націлена на пояснення нових фактів через уже відомі і структурування картини світу на основі узагальнення (Фрумкіна, 1992, с. 5). Категорії, які виникли в результаті, можна вважати «однією з пізнавальних форм людського мислення, що дає змогу узагальнити її досвід і класифікувати його» (Кубрякова, 1996, с. 45).

У когнітивній лінгвістиці виокремлюють різні підходи до організації категорій: класичний, інваріантно-варіантний, прототипічний, «сімейної схожості» тощо. Усі вони мають різну будову і зміст (Evans, Bergen, Zinken, 2007). Подібний діапазон способів утворення категорій можна обґрунтувати тим, що знання, які формують концептуальну систему, зазвичай мають відмінні джерела утворення – це може бути предметно-практична діяльність, теоретичне і буденне пізнання, інференція, вербальне та невербальне спілкування, конкретно-чуттєвий досвід, соціальний досвід тощо. Це дещо пояснює варіативність типів, будови та наповнення концептів, рівнів їхньої належності, що, у свою чергу, має результатом багатоманіття категорій, зокрема, й мовних (Болдырев, 2000).

Отже, мовна категоризація є різностороннім феноменом, що виступає наслідком поєднання мовних та енциклопедичних знань, які закарбовані у наївній і науковій картині світу. Концептуальну основу для мовної категоризації складає володіння інформацією про особливості організації фізичного і соціального світу, відтак категоризація в мові полягає в актуалізації наївних вихідних уявлень про сутність речей як про характеристики або риси об'єктів. Це дає змогу говорити про те, що категоризація природних об'єктів і подій знаходить відображення у категоризації мовних одиниць, які застосовуються для їх називання (Манерко, 2000).

Як зазначає Кубрякова (2004), мовна категоризація покликана виправити деякі концептуальні структури та форми їх об'єктивації, знайти для певного змісту конкретний спосіб представлення. Кацнельсон (2001) додає, що «мовні категорії є переважно узагальненими розумовими формами, які мають логічне походження і складають закінчену систему. Проте зважаючи на свою логічну природу, така система граматичних чи логіко-

граматичних форм не є безпосередньо мовною, натомість складає загальну основу мови» (Кацнельсон, 2001, с. 28).

Процеси категоризації і концептуалізації відрізняються за своїми кінцевими результатами та метою. Категоризація націлена на об'єднання подібних або тотожних одиниць у більші розряди (категорії), а концептуалізація полягає у виділенні мінімальних змістових одиниць людського досвіду, структур знання, концептів. Звідси випливає, що поняття мовного елемента ґрунтується на процесах категоризації, а концепт має основою концептуалізацію світу. Категоризація виступає раціонально-логічним явищем і водночас загальнолюдським надбанням, а концептуалізація є когнітивно-оцінним феноменом, який віддзеркалює етноспецифічне осягнення конкретної частини позамовного світу (Приходько, 2008).

У процесі категоризації мовець використовує концепти, що з'являються завдяки унікальній людській здатності виділяти стійкі, узагальнені риси явищ зі спільного фону інформації про дійсність і відповідно їх об'єднувати. Відтак, можемо стверджувати, що концепти утворюються у результаті ототожнення або розрізнення об'єктів, виділення їхніх характеристик, а також дій, скерованих на ці об'єкти, та інших операцій, які пов'язані з ними (Лади́ка, 2016). Звідси випливає те, що процеси категоризації та концептуалізації мають дуже важливе значення у вирішенні питання кореляції концептуальних структур людської свідомості з тими мовними одиницями, які їх представляють.

3.4. Роль концептуалізації у виникненні концептосфери

Концептуалізація предметів та явищ оточуючого світу сприяє утворенню у людській свідомості структур знань і досвіду, тобто концептів. Вони тяжіють до організації, складають окрему систему взаємозв'язків і підпорядкування та цим самим утворюють концептосферу національної культури. Вона є спільною для усіх представників культури та об'єднує націю на психічному рівні (Приходько, 2008). Концептуалізацію можна вважати і способом, і результатом формування смислів. Людська когнітивна активність провокує утворення нових смислів постійно. Деяка частина з них здатні впливати на особливості національної лінгвокультури.

Сама ідея концепту співвідноситься з уявленнями про ті смисли, які індивід використовує для реалізації когнітивної діяльності і які репрезентують досвід і знання, результати активності людини та процесів освоєння дійсності у вигляді певних «квантів» знання» (Кубрякова, 1996, с. 90). Загалом суть концепту відображає кількашарове сполучення лінгвістичних та екстралінгвістичних складників. Аналіз концептів, тобто відтворення компонентів концептуального простору в лінгвоетнокультурній свідомості, має на увазі дослідження таких складників та їх структурування (Добровольский, 1997).

Як наслідок контакту індивіда з оточуючою дійсністю, в його свідомості складається концептуальна система, яка і є тим ментальним рівнем, або ж тим психічним утворенням, де зосереджується поєднання усіх концептів, їхня упорядкована сукупність (Маслова, 2008). Отже, *концептуальна система* є картиною світу, що відображає взаємовідносини людини і світу, найбільш важливі умови її існування у цьому світі, тому її можна вважати і такою системою ідей та знань про довколишній світ, яка відбиває досвід індивіда (Постовалова, 1988).

У концептуальній системі виокремлюються конкретні концепти, які виникли протягом пізнання світу і репрезентують інформацію про оточуючий світ. До *простих* концептів відносять ті, що складаються з одного слова, а до *більш складних* – компоненти словосполучення та речення. На назву концепту впливає те, наскільки вдало була здійснена концептуалізація того слова, словосполучення чи речення, що уособлюють концепт. Концепт є своєрідним посередником між дійсністю і словами, тому сукупність концептів – це інформація про значення, яка зберігається у людській семантичній пам'яті (Димитренко, 1999, с. 39). Поєднання концептів як семантичних одиниць, які представляють культурні особливості сприйняття мовцями світу, складає концептосферу (концептуальну область).

Специфіка мовної концептуалізації, проаналізована у працях Арутюнової, Воробйової, Жаботинської, Маслової та інших.

3.5. Слово і концепт

Змогу описати й визначити суть концепту дає мова, зокрема, мовні знаки (Болдырев, 2000; Кубрякова, 2004; Маслова, 2008). Попова та ЙСтернін ототожнюють слово із вмикачем, що «умикає концепт у свідомості людини, активує його та запускає у процес мислення, тобто уможлиблює його використання у мисленнєвій діяльності» (Попова, 2002, с. 39). Жайворонюк (2004) підтримує авторів, наголошуючи, що «слово, як ім'я реалії поряд із усім набором специфічних мовних ознак виступає не тільки мовною, а й концептуальною одиницею, тобто концептом» (с. 26).

У цілому питання взаємозв'язку слова та концепту є одним із провідних у сучасній когнітивній науці і в Україні, і за кордоном. Деяка частина концептуальної інформації має фіксацію у способах мовного вираження, а інша частина представлена у свідомості людини когнітивними структурами, такими як образи, малюнки, схеми та ін. (Кубрякова, 2004; Маслова, 2008). У психіці людини чимало фрагментів дійсності представлені у вигляді образів, а багато з того, що може бути побаченим і зрозумілим, існує без наявності для цього спеціального позначення, тобто слова. У зв'язку з цим мова, володіючи множиною мовних елементів, і є засобом здійснення сучасних лінгвістичних досліджень. Особистість утворює нові знання здебільшого через мовні повідомлення, що наділяють вже існуючі образи свідомості новими відтінками. Звідси виникає можливість нескінченного утворення нових знань.

Як ми вже згадували, концепти є одиницями людської свідомості, а мовні одиниці виражають велику частину концептуального простору. Та частина концепту, яка закріплена у вигляді мовного знаку, є одиницею мовного семантичного простору й утворює значення.

Оскільки концепт є багатовимірним поняттям, що може бути пояснено його триединою структурою, має місце і складність у його моделюванні. Центральною частиною концепту є мовна одиниця, яка «представляє» його ім'я. Все, що розташовується навколо центру, є асоціативними векторами. У зв'язку з цим Карасик та Слишкін (2001) відповідно виділяють ядро та периферію концепту. Ядро складається з найближчих та найактуальніших асоціацій у носія мови, а всі більш віддалені асоціації формують периферію концепту.

Концептуальні ознаки знаходять вираження у семантиці мови. Багатоаспектність концепту виявляється у тому, що він здатний репрезентуватися великою кількістю слів, що утворюють семантичне поле концепту, у якому представлений невербальний досвід як окремої людини, так і людства в цілому. Цей досвід є мінливим, що може мати причиною як отримання нових знань про навколишнє, так і зі зміною людських цінностей. Значення слів, фразеологічних сполучень та текстів виступають джерелом знань про внутрішній зміст тих чи інших концептів (Шилова, 2005).

3.6. Значення, концепти і смисли

З точки зору Полюжина (1999), слово існує у людському мозку у формі концепту, а ті семи, які в ньому закладені, передають усю сукупність ознак предмета або явища реального світу. Водночас значення є унікальним засобом передачі концепту. У процесі розумових операцій семи семантичної структури слова стають *смислами*, що формують відповідні значеннєві фрагменти змісту концепту разом із конотаціями.

В якості одиниці семантичного мовного простору, тобто упорядкованої сукупності значень конкретної мови, значення включає досить невелику кількість тих ознак (сем), що відомі певному соціуму та мають зв'язок із функціонуванням відповідної звукової оболонки (лексеми). Тому можемо зробити висновок, що *значення* є загальновідомою і комунікативно релевантною частиною концепту, яка закріплена у вигляді мовного знака задля комунікації (Попова, 2002).

Концепт – це одиниця концептосфери, тобто певним чином впорядкованої єдності оброблених, категоризованих та стандартизованих концептів, що є одиницями мислення народу (Попова, 2002). Це пояснює той факт, що концепт як компонент концептосфери, включає будь-які ментальні ознаки того чи іншого феномену, які відбиті у свідомості народу на окремому етапі розвитку. Слово не повністю описує концепт, а подає лише кілька головних концептуальних характеристик, які співвідносяться із конкретним повідомленням, оскільки слово в акті мовлення не може власним значенням передати зміст концепту цілком (Полюжин, 1999; Стернин, 2006).

Значення як явище пізнавальної діяльності людини, що ґрунтується на деякій структурі знання, слід вивчати як окремий результат обробки інформації (Томенчук, 2008, с. 25). Оскільки традиційно вважають, що інформація, яка виокремлюється індивідом як найважливіша для існування, міститься у словникових визначеннях, існує практика врахування розгляду словникових визначень при дослідженні смислових характеристик концептів, вербалізованих мовними одиницями (Кубрякова, 2004; Маслова, 2008; Томенчук, 2008). На думку Павільоніса (Павилёнис, 1983), *смысл* є «частиною людської концептуальної системи, що відбиває пізнавальний досвід особистості» (с. 100). Сенси з'являються тільки у конкретних ситуаціях, на відміну від значення, що не пов'язується із контекстом. Значення побудоване з деякої сукупності сем, а смисл складають мінімальні смислові одиниці, які підходять інтенціонально. Роль таких мінімальних смислових одиниць полягає у тому, щоб встановити зв'язок та відношення між усіма складниками комунікативної ситуації, яка потрібна для виникнення смислу.

Концепт є одиницею концептуальної системи, а значення входить до семантичної системи мови, що виступає його елементом. Відмінність між значенням і концептом полягає у тому, що значення як елемент семантичного простору прикріплене до мовного знака, а концепт як складник концептосфери не пов'язаний із конкретним знаком. Специфіка вербалізації концептів полягає у тому, що один і той самий концепт можна виразити альтернативними засобами (Бессонова, 2013; Кубрякова, 2004). Водночас одним і тим самим словом можуть виражатися різні концепти (Бессонова, 2013; Маслова, 2008; Полюжин, 1999; Стернин, 2006).

Різноманіття синонімів, відмінних визначень одного й того самого слова, що вербалізує концепт, засвідчують той факт, що мовні засоби передають тільки частину концепту власними значеннями (Болдырев, 2000; Попова, 2002). Мовні засоби здатні дати тільки найбільш загальні уявлення про суть концепту у свідомості представників тієї чи іншої мовної групи, оскільки концепт не здатний повністю виражатися у мові (Полюжин, 1999, с. 9). Це дає змогу зробити висновок, що концепти більш місткі, ніж за мовні вирази.

4. ВИСНОВКИ І НАПРЯМИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, вивчення процесу концептуалізації поняття посилює усвідомлення ролі окремого концепту у картині світу, а також розкриває його розмаїтість. Ґрунтуючись на процесах категоризації, вона спрямована на виділення в людському досвіді певних мінімальних одиниць, що існують у вигляді ідей та реалізуються у вигляді концептів. Результатом концептуалізації виступає не просто сукупність сформованих концептів, а концептосфера як система, що об'єднує і самі концепти, і зв'язки між ними. Концептуальна система гуртує носіїв певної мови як націю та об'єднує їх на ментальному і культурному рівнях.

Напрями подальших досліджень у контексті обраної проблематики полягають у вивченні особливостей концептуалізації у межах національних концептосфер, зокрема, української та англійської мов.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Архипов И. К. Концептуализация, категоризация, текст, дискурс. Основные теоретические понятия. *Филология и культура: материалы III Межд. науч. конф. 16-18 мая 2001 [в 3 ч.]*. Тамбов : Изд-во ТГУ им. Г. Р. Державина, 2001. Ч. 1. С. 13–15.
- Бессонова О. Л. Процедуры анализа концептов при проведении сравнительно-типологических исследований.

- Лингвоконцептология: перспективные направления: монография* / авт. кол. А. Э. Левицкий [и др.] Луганск: Изд-во ГУ «ЛНУ им. Тараса Шевченка», 2013. С. 87–117.
- Болдырев Н. Н. Когнитивная семантика: курс лекций по английской филологии. Тамбов: Изд-во ТГУ им. Г.Р. Державина, 2000. 123 с.
- Димитренко Л. В. Концептуальна картина світу в поетичних творах. *Мовні і концептуальні картини світу: зб. наук. пр. Київ. ун-т ім. Тараса Шевченка*. К., 1999. С. 37-44.
- Добровольская Е. В. Концептуализация семьи в русской языковой картине мира: автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Томск, 2005. 25 с.
- Добровольский Д. О. Национально-культурная специфика во фразеологии. *Вопросы языкознания*. 1997. № 26. С. 37–49.
- Жайворонюк В. В. Етнолінгвістика в колі суміжних наук. *Мовознавство*. 2004. № 5-6. С. 23–35.
- Залевская А. А. Языковое сознание: вопросы теории. *Вопросы психолингвистики*. 2003. №. 1. С. 30–35.
- Карасик В. И., Слышкин Г. Г. Лингвокультурный концепт как единица исследования. *Методологические проблемы когнитивной лингвистики*. Воронеж: ВГУ, 2001. С. 75–80.
- Кацнельсон С. Д. Категории языка и мышления: из научного наследия. М.: Языки славянской культуры, 2001. 864 с.
- Краткий словарь когнитивных терминов / Е.С. Кубрякова, В.З. Демьянков, Ю.Г. Панкрац, Л.Г. Лузина; под общ. ред. Е.С. Кубряковой. Москва: Филол. фак. МГУ, 1996. 345 с.
- Кубрякова Е. С. Язык и знание: на пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира. Москва: Языки славянской культуры, 2004. 560 с.
- Ладика О. В. Об'єктивація концепту AMERICAN DREAM (діахронний підхід): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2016. 314 с.
- Манерко Л. А. Категоризация в языке науки и техники. *Когнитивные аспекты языковой категоризации*. Рязань: РГПУ, 2000. С. 30-37.
- Маслова В. А. Когнитивная лингвистика: учеб. пособие. Минск: Тетра Системс, 2008. 272 с.
- Павилёнис Р. И. Проблема смысла. Современный логико-философский анализ языка. М.: Мысль, 1983. 286 с.
- Полюжин М. М. Когнітивна парадигма лінгвістичних досліджень. *Проблеми романо-германської філології: збірник наукових праць*. Ужгород: Ужгородський державний університет, 1999. С. 4–22.
- Попова З. Д., Стернин И. А. Очерки по когнитивной лингвистике. Воронеж: Истоки, 2002. 192 с.
- Постовалова В. И. Картина мира в жизнедеятельности человека. *Роль человеческого фактора в языке. Язык и картина мира* / Под ред. Б.А. Серебренникова. М.: Наука, 1988. С. 8–69.
- Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя: Прем'єр, 2008. 332 с.
- Стернин И. А. Слово и концепт. *Материалы международной научной конференции «Единство системного и функционального анализа языковых единиц» (Белгород, 11-13 апреля 2006 г.)* Белгород: БГУ, 2006. С. 189–190.
- Теркулов В. И. Концепт в перформативном лингвальном бытии человека. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія*. Том 14 (1). 2010. С. 178–188.
- Томенчук М. В. Варіантно зумовлена концептуалізація дійсності у сучасній англійській мові: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Ужгород, 2008. 229 с.
- Фрумкина Р. М. Концептуальный анализ с точки зрения лингвиста и психолога (концепт, категория и прототип). *Научно-техническая информация. Серия 2: Информационные процессы и системы*. 1992. № 3. С. 1–7.
- Шилова Н.В. Психологическое содержание понятия «концепт». *Третий ярославский методологический семинар «Психосфера»: тезисы докладов*. Москва, 2005. URL: <http://drupal.psychosfera.ru>. (дата звернення: 18.02.2019).
- Croft W., Cruse D. A. *Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. 356 p.
- Evans V.A *Glossary of Cognitive Linguistics*. Edinburg, 2007. URL: <https://www.vyvevans.net/glossary-of-cognitive-linguistics> (дата звернення: 26.11.2019).
- Nelson K. Some evidence for the cognitive primacy of categorization and its functional basis. *Thinking: Readings in Cognitive Science* / ed. by P.N. Johnson-Laird and P.C. Wason. Cambridge: Cambridge University Press, 1983. P. 223–238.
- Schwarz M. *Einführung in die kognitive Linguistik*. Tübingen / Basel: Francke, 1996. 238 s.
- The Cognitive Linguistics Reader / Eds. V. Evans, B. Bergen and J. Zinken. L.; Oakville: Equinox, 2007. 974 p.

REFERENCES

- Arhipov, I. K. (2001). Konzeptualizaciya, kategorizaciya, tekst, diskurs. Osnovnye teoreticheskie ponyatiya [Conceptualization, categorization, text, discourse. Basic theoretical concepts]. *Filologiya i kultura: materialy III Mezhdunarodnoj nauchnoj konferentsii 16-18 maya 2001 (v 3 ch.)* [Philology and culture: materials of III International scientific conference, May 16-18, 2001 (in 3 vol.)], Vol. 1, 13–15. [in Russian]

- Bessonova, O. L. (2013). Protsedury analiza kontseptov pri provedenii sravnitelno-tipologicheskikh issledovaniy [Procedures for the analysis of concepts in the course of comparative typological research]. In *Lingvokontseptologiya: perspektivnye napravleniya / Red. A.E. Levitskiy [Linguoconceptology: promising areas / Ed. A. E. Levitskiy]* (pp. 87–117). Lugansk: Izdatelstvo DZ LNU imeni Tarasa Shevchenka. [in Russian]
- Boldyrev, N. N. (2000). Kognitivnaya semantika: kurs lekciy po anglijskoj filologii [Cognitive semantics: a course of lectures on English philology]. Tambov: Izdatelstvo TGU im. G.R. Derzhavina. [in Russian]
- Croft, W., & Cruse, D. A. (2004). *Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dobrovolskaya, E. V. (2005). Kontseptualizatsiya semi v russkoy yazykovoy kartine mira [Conceptualization of the family in the Russian language picture of the world] (*Extended abstract of PhD dissertation*). [in Russian]
- Dobrovolskiy, D. O. (1997). Natsionalno-kulturnaya spetsifika vo frazeologii [National-cultural specificity in phraseology]. *Voprosy yazykoznavniya [Issues of linguistics]*, 26, 37–49. [in Russian]
- Dymytrenko, L. V. (1999). Kontseptualna kartyna svitu v poetychnykh tvorakh [Conceptual picture of the world in poetic works]. In *Movni i kontseptualni kartyny svitu: zbirnyk naukovykh prats [Linguistic and conceptual pictures of the world: collection of scientific papers]* (pp. 37–44). Kyiv: Kyivskiy universytet imeni Tarasa Shevchenka. [in Ukrainian]
- Evans, V., Bergen, B., & Zinken, J. (2007). *The Cognitive Linguistics Reader*. L.; Oakville: Equinox.
- Evans, V. A (2007). *Glossary of Cognitive Linguistics*. Edinburg. Available at <https://www.vyvevans.net/glossary-of-cognitive-linguistics>.
- Frumkina, P. M. (1992). Kontseptualnyy analiz s tochki zreniya lingvista i psihologa (kontsept, kategoriya i prototip) [Conceptual analysis from the point of view of a linguist and psychologist (concept, category and prototype)]. *Nauchno-tehnicheskaya informatsiya. Seriya 2: Informatsionnye protsessy i sistemy [Scientific and technical information. Series 2: Information Processes and Systems]*, 3, 1–7. [in Russian]
- Karasik, V. I., & Slyshkin, G. G. (2001). Lingvokulturnyy kontsept kak edinita issledovaniya [Linguistic and cultural concept as a unit of research]. In *Metodologicheskie problemy kognitivnoy lingvistiki [Methodological problems of cognitive linguistics]* (pp. 75–80). Voronezh: VGU. [in Russian]
- Katsnelson, S. D. (2001). Kategorii yazyka i myshleniya: iz nauchnogo naslediya [Categories of language and thinking: From the scientific heritage]. Moskva: Yazyki slavyanskoj kultury. [in Russian]
- Kubryakova, E. S. (2004). *Yazyk i znanie: na puti polucheniya znanij o yazyke: Chasti rechi s kognitivnoy tochki zreniya. Rol yazyka v poznanii mira* [Language and knowledge: on the path to language knowledge: Parts of speech from a cognitive point of view. The role of language in the cognition of the world]. Moskva: Yazyki slavyanskoj kultury. [in Russian]
- Kubryakova, E. S., Demyankov, V. Z., Pankrac, Yu. G., & Luzina, L. G. (1996). *Kratkiy slovar kognitivnykh terminov* [Short dictionary of cognitive terms]. Moskva: Filologicheskij fakultet MGU. [in Russian]
- Ladyka, O. V. (2016). Obiektivatsiia kontseptu AMERICAN DREAM (diakhronnyi pidkhid) [Objectification of the concept of AMERICAN DREAM (diachronic approach)] (*PhD dissertation*). [in Ukrainian]
- Manerko, L. A. (2000). Kategorizatsiya v yazyke nauki i tehniki [Categorization in the language of science and technology]. In *Kognitivnye aspekty yazykovoy kategorizatsii [Cognitive aspects of language categorization]* (pp. 30–37). Ryazan: RGPU. [in Russian]
- Maslova, V. A. (2008). *Kognitivnaya lingvistika: uchebnoe posobie* [Cognitive linguistics: textbook]. Minsk: Tetra Systems. [in Russian]
- Nelson, K. (1983). Some evidence for the cognitive primacy of categorization and its functional basis. In P. N. Johnson-Laird and P.C. Wason (Eds.), *Thinking: Readings in Cognitive Science* (pp. 223–238). Cambridge: Cambridge University Press.
- Pavilyonis, R. I. (1983). Problema smysla. Sovremennyy logiko-filosofskiy analiz yazyka [The problem of meaning. Modern logical and philosophical analysis of language]. Moskva: Mysl. [in Russian]
- Poliuzhyn, M. M. (1999). Kohnityvna paradyhma linhvistychnykh doslidzhen [Cognitive paradigm of linguistic research]. In *Problemy romano-hermanskoj filologii: zbirnyk naukovykh prats [Problems of Romano-Germanic philology: a collection of scientific papers]* (pp. 4–22). Uzhhorod: Uzhhorodskiy derzhavnyi universytet. [in Ukrainian]
- Popova, Z. D., & Sternin, I. A. (2002). *Ocherki po kognitivnoy lingvistike* [Essays on cognitive linguistics]. Voronezh: Istoki. [in Russian]
- Postovalova, V. I. (1988). Kartina mira v zhiznedeiatelnosti cheloveka [The picture of the world in human life]. In *Rol chelovecheskogo faktora v yazyke: Yazyk i kartina mira [The role of the human factor in language: Language and the picture of the world]* (pp. 8–69). Moskva: Nauka. [in Russian]
- Prykhodko, A. M. (2008). Kontsepty i kontseptosystemy v kohnityvno-dyskursyvniy paradyhmi linhvistyky [Concepts and conceptual systems in the cognitive and discursive paradigm of linguistics]. Zaporizhzhia: Premier. [in Ukrainian]
- Schwarz, M. (1996). *Einführung in die kognitive Linguistik*. Tübingen / Basel: Francke.
- Shilova, N. V. (2005). *Psichologicheskoe sodержanie ponyatiya "kontsept"* [The psychological content of the notion "concept"]. In *Tretiy yaroslavskiy metodologicheskij seminar "Psihosfera": tezisy dokladov [Third Yaroslavl methodological seminar "Psychosphere": abstracts]*. Available at <http://drupal.psyhosfera.ru>. [in Russian]

- Sternin, I. A. (2006). Slovo i kontsept [Word and concept]. In *Materialyi mezhdunarodnoy nauchnoy konferentsii «Edinstvo sistemnogo i funktsionalnogo analiza yazykovykh edynits» (Belgorod, 11-13 aprelya 2006 g.) [Proceedings of the international scientific conference “Unity of Systemic and Functional Analysis of Language Units” (Belgorod, April 11-13, 2006)]* (pp. 189–190). Belgorod: BGU. [in Russian]
- Terkulov, V. I. (2010). Kontsept v performativnom lingvalnom byitii cheloveka [The concept in the performative lingual being of a person]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho linhvistychnoho universytetu. Seriya Filolohiia [Bulletin of the Kyiv National Linguistic University. Philology Series]*, 14(1), 178–188. [in Russian]
- Tomenchuk, M. V. (2008). *Variatno zumovlena kontseptualizatsiia diisnosti u suchasni anhliskii movi* [Variantly conditioned conceptualization of reality in modern English]. (PhD dissertation). [in Ukrainian]
- Zalevskaya, A. A. (2003). Yazykovoe soznanie: voprosy teorii [Linguistic consciousness: issues of theory]. *Voprosy psiholingvistiki [Issues of psycholinguistics]*, 1, 30–35. [in Russian]
- Zhaivoroniuk, V. V. (2004). Etnolinhvistyka v koli sumizhnykh nauk [Ethnolinguistics in the field of related sciences]. *Movoznavstvo [Linguistics]*, 5–6, 23–35. [in Ukrainian]

Yevheniia Terniievska. Process of conceptualization as an aspect of human cognitive activity. The article is devoted to the analysis of the cognitive process of conceptualization. It is determined that conceptualization is considered as a process and result of mental construction of objects and phenomena. Its essence is to structure knowledge and understand the specific information, the basis of which is the allocation of semantic components in human consciousness. Conceptualization of objects and phenomena of the surrounding world contributes to the formation of structures of knowledge and experience, i.e., concepts in the human consciousness. Conceptualization is based on the cognitive process of categorization, as previously understood data are involved in the formation of concepts. However, conceptualization focuses on the identification of semantic units of human experience and structural types of knowledge, i.e., concepts, and categorization is associated with the association of similar units into the categories, i.e., larger classes. Concepts formed as a result of conceptualization, tend to the organization, form a separate system of relationships and subordination and thus form the conceptsphere of national culture. It is common to all members of culture and unites the nation on a mental level. The article substantiates the idea that the study of the processes of conceptualization of notions enhances awareness of the role of a particular concept in the picture of the world. The result of conceptualization is not just a set of formed concepts, but the conceptsphere as a system that unites the concepts themselves and the relationships between them.

Keywords: concept; conceptualization; categorization; conceptsphere; meaning; sense.

*Received: June 12, 2022
Accepted: June 22, 2022*